

DOI: 10.5281/zenodo.3233333

УДК 351.131.7:631.15

Алебрі М. А., аспірант ТНУ ім. В.І. Вернадського, м. Київ

Alebri Mohamed Abdulla, postgraduate student of Taurida National University named after VI Vernadsky, Kyiv

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ І НОРМ УПРАВЛІННЯ ВОДНИМИ РЕСУРСАМИ У СФЕРІ ЯКОСТІ ВОДИ

IMPLEMENTATION OF EUROPEAN STANDARDS AND REGULATIONS OF WATER QUALITY WATER RESOURCES MANAGEMENT

Зазначено, що зважаючи на значні фінансово-економічні складнощі, пов'язані із застосуванням технологій очищення підземних вод, та незворотність процесів забруднення водоносних горизонтів у разі неякісних технологій розробки надр, доцільно значно посилити відповідальність певних категорій надра користувачів за забруднення водоносних горизонтів та створити жорсткі системи контролю їх діяльності.

Ключові слова: *якість води, європейські стандарти, управління водними ресурсами, очищення підземних вод, забруднення водоносних горизонтів, надра користувачі, еколого-гідрогеологічна інформація.*

It is noted that in view of the considerable financial and economic difficulties associated with the use of groundwater treatment technologies and the irreversibility of aquifer contamination processes in the case of poorly developed subsoil technologies, it is advisable to significantly increase the responsibility of certain categories of subsoil users for the pollution of aquifers and to establish rigid control systems their activities.

Keywords: *water quality, European standards, water management, groundwater treatment, pollution of aquifers, subsoil users, ecological and hydrogeological information.*

Постановка проблеми. Одним з важливих завдань, що має вирішуватись у процесі переходу України на європейські стандарти та покращення інвестиційного клімату у сфері ВГК, є збереження підземних вод як стратегічного та певною мірою невідновлюваного ресурсу держави шляхом перегляду чинних та встановлення нових правил використання підземних вод в окремих галузях народного господарства. Зокрема, йдеться

про максимальну заміну, за можливості, використання ресурсів підземних вод ресурсами поверхневих водоем, а також підземної води нижчої якості та створення для цього відповідної нормативно-законодавчої бази [1].

Також, зважаючи на значні фінансово-економічні складнощі, пов'язані із застосуванням технологій очищення підземних вод, та незворотність процесів забруднення водоносних горизонтів у разі неякісних технологій розробки надр, доцільно значно посилити відповідальність певних категорій надрокористувачів за забруднення водоносних горизонтів та створити жорсткі системи контролю їх діяльності.

Аналіз мережі моніторингу підземних вод в Україні виявив, що існуюча система не відповідає вимогам сучасного контролю стану підземних вод й потребує суттєвого вдосконалення, відновлення спостережної мережі та розширення переліку контрольованих компонентів і показників, котрі необхідні для отримання повної та якісної еколого-гідрогеологічної інформації [2]. За останні десять років така мережа державного рівня скоротилася майже на одну третину спостережних пунктів, а кількість осередків забруднення підземних вод збільшилась майже удвічі.

Принциповим і дуже важливим питанням, безпосередньо пов'язаним зі створенням умов для реалізації інвестиційного потенціалу імплементації водних директив ЄС, також є розподіл відповідальності та функцій головних розпорядників у питаннях використання водних ресурсів і, зокрема, підземної гідросфери між відповідними міністерствами та відомствами [3]. Передача цих функцій від державних екологічних інституцій до таких, що не є профільними або напряду пов'язані з користуванням водними ресурсами, може призвести не тільки до неможливості впровадження європейських стандартів та суперечити європейській практиці управління водними ресурсами, але й значно погіршити в перспективі ситуацію у цій сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам екологічної безпеки, а також функціонування механізмів державного і суспільного управління у сфері якості води Україною європейських стандартів і норм управління водними ресурсами присвятили свої дослідження О. Тимошенко, В. Василько, О. Галацан, Т. Грушева, О. Лазор, І. Ляшко, О. Масюк, Т. Проценко та ін. Вивченням питань державного управління у сфері екологічної безпеки, формування екологічної політики в контексті державотворення, займались Г. Бачинський, Н. Маєвська, С. Васюта, Г. Добров, М. Кисельов, І. Кринична, О. Стегній. Значний внесок у вирішення даної проблеми зроблено зарубіжними науковцями Ю. Климовим, А. Коротковим, М. Моїсеєвим, В. Соколовим, Д. Робертсоном, А. Ніколасом, Д. Беллом, В. Беренсом, В. Хесле та ін.

Постановка завдання. Метою статті є огляд, аналіз нормативно-законодавчої бази, щодо імплементації у сфері якості води Україною європейських стандартів і норм управління водними ресурсами.

Виклад основного матеріалу. Впровадження європейських

стандартів і норм у сфері якості води та управління водними ресурсами передбачає імплементацію Україною шістьох європейських водних директив, зокрема [4]:

1. 98/83/ЄС щодо якості води, призначеної для споживання людиною;
2. 2007/60/ЄС з оцінки та управління ризиками повеней;
3. 2008/56/ЄС, що встановлює рамки для діяльності Співтовариства в галузі морської екологічної політики;
4. 91/271/ЄС про очищення міських стічних вод;
5. 91/676/ЄС про захист вод від забруднення нітратами з сільськогосподарських джерел;
6. 2000/60/ЄС, що встановлює рамки для діяльності Співтовариства у сфері водної політики;

Директива № 98/83/ЄС про якість води, призначеної для споживання людиною, зі змінами і доповненнями, внесеними Регламентом (ЄС) № 1882/2003 і Регламентом (ЄС) 596/2009, спрямована на забезпечення охорони здоров'я населення від негативного впливу будь-якого забруднення води, призначеної для споживання людиною, гарантуючи, що така вода є безпечною та чистою. Директива закріплює необхідні стандарти якості на рівні ЄС. Перехід на нормативи якості питної води, прийняті в ЄС, вимагає значних фінансових затрат на модернізацію систем водопостачання, водопідготовки та водовідведення. Імплементація нових гігієнічних й екологічних вимог до якості питної води ЄС потребує додаткових фінансових витрат, які є непідйомними для Державного та місцевих бюджетів, підприємств комунального водопостачання [5].

Упровадження водної директиви ЄС для нових країн-членів Співтовариства є найбільш серйозним завданням і потребує значних інвестицій у сферу водопостачання. Натомість, за даними Інституту міжнародної та європейської екологічної політики (Німеччина), дотримання водного законодавства ЄС обіцяє і великі економічні вигоди – від 5 до 14 млрд євро [6].

Директива № 2008/56/ЄС про встановлення рамок діяльності Співтовариства у сфері екологічної політики щодо морського середовища спрямована на досягнення належного екологічного стану морських водних об'єктів ЄС до 2020 року та забезпечення охорони бази морських ресурсів, від якої залежить економічна та соціальна діяльність. Додаткові витрати на охорону морського середовища призведуть до подорожчання рекреаційних послуг.

Директива №91/271/ЄС про очищення міських стічних вод присвячена вирішенню завдань гармонізації законодавства України із ЄС з цього питання. Всі позитивні і негативні наслідки впровадження зазначеного документа в Україні потребують суттєвого вдосконалення інституціонального середовища. Для прискорення процесів імплементації Директиви №91/271/ЄС про очищення міських стічних вод необхідно: передбачити в

законодавстві підвищення відповідальності за незаконні скиди стічної та забори свіжої води без дозволу державних установ, виключаючи аварійні ситуації та форс-мажорні обставини; збільшити мотиваційні стимули для населення в частині економії води, збереженні природних водних джерел, передбачити грошовий еквівалент за організацію та реалізацію природоохоронних ініціатив; продовжувати політику всебічної підтримки державними органами влади усіх рівнів природоохоронних ініціатив населення, особливо дітей та підлітків, через мережу Інтернет за допомогою сучасного програмного забезпечення (поширення інформації через соціальні мережі); сприяти формуванню у водокористувачів розуміння нефіскального характеру екологічних штрафів та постійно інформувати про наміри щодо спрямування коштів, сплачених у вигляді цього збору, а також про позитивні результати здійснених, у тому числі і за бюджетні кошти проектів охорони водного середовища [7].

Директива Ради ЄС від 12 грудня 1991 року стосовно охорони вод від забруднення, спричиненого нітратами з сільськогосподарських джерел, 91/676/ЄЕС спрямована на подолання значної проблеми. Її імплементація відзначається особливою складністю, оскільки значна площа сільгоспугідь перебуває у користуванні особистих селянських господарств, які переважно не дотримуються вимог водоохоронного законодавства. Це значною мірою зумовлено відсутністю відведення в природі прибережних смуг водоохоронних зон на територіях концентрації ріллі цієї категорії господарств, оскільки місцева влада не володіє необхідними фінансовими ресурсами та й не виявляє значної зацікавленості в здійсненні проектів відведення даної складової земель водного фонду. Враховуючи перманентний дефіцит бюджетних коштів, основний тягар щодо фінансування проектів модернізації систем очищення зворотних вод лягає на безпосередніх водокористувачів – промислові та сільськогосподарські підприємства, а також ті, що належать до водопровідно-каналізаційного господарства [8, с. 101]. Обмежене фінансування проектів модернізації індустрії захисту ґрунтів, поверхневих і підземних вод призводить до їх подальшого виснаження й забруднення, що звужує ресурсну базу питного водопостачання і нарощення біологічних ресурсів, не зменшує скиди азотовмісних сполук у природні водні джерела.

Директива № 2000/60/ЄС про встановлення рамок діяльності Співтовариства у сфері водної політики зі змінами і доповненнями, внесеними Рішенням № 2455/2001/ЄС і Директивою 2009/31/ЄС, спрямована на досягнення до 2015 року «належного екологічного стану» усіх підземних та поверхневих вод (річок, озер, перехідних і прибережних вод) в ЄС. Основною проблемою імплементації Водної рамкової директиви є інвестиційне забезпечення, якого, на жаль, не вистачає. Суб'єкти господарювання зазнаватимуть додаткових витрат, оскільки будуть змушені дотримуватися значно жорсткіших екологічних норм та регламентів, впроваджувати новітні водоощадні та маловодні технології, реконструювати водоочисні споруди

тощо [9, С. 89]. Особливо обтяжливим виконання вимог названої директиви стане для невеликих та малопотужних підприємств-водокористувачів, у яких недостатньо фінансових ресурсів для переоснащення систем водозабору, водоспоживання та водовідведення.

Однією з важливих сфер застосування ВРД є створення ефективних систем обліку підземних вод, контролю їх використання, а також захисту та збереження.

З метою забезпечення реалізації заходів щодо запобігання або обмеження надходження речовин-забрудників та погіршення стану всіх підземних водних об'єктів ВРД закріплює загальні умови захисту та охорони підземних вод, запроваджує вимоги контролю припустимого рівня забруднення й узгоджує методи оцінки якості підземних водних об'єктів. Також згідно положеннями Директиви зазначається перелік заходів з покращення та відтворювання всіх запасів підземних водних об'єктів, забезпечення балансу між забором та поповненням підземних вод.

Загалом підземні води є одним із найбільших джерел прісної води в Європі, у багатьох європейських регіонах вони відіграють роль основного джерела питної води. Тому в країнах Європейського Союзу, де стале управління водними ресурсами є однією з головних та пріоритетних сфер діяльності у напрямку охорони навколишнього природного середовища, ВРД і Дочірня Директива 2006/118/ЕС про захист ґрунтових вод від забруднення й виснаження становлять основу керівних принципів щодо поводження з підземними водними ресурсами.

В Україні в загальному водоспоживанні підземні води становлять лише 10–15 % і використовуються переважно для господарсько-питних потреб (близько 75 %), виробничо-технічного водопостачання (близько 14 %), сільського господарства (11 %), а також для промислового розливу та виготовлення напоїв (0,2 %). Незважаючи на це, на сьогодні несприятливий стан експлуатації багатьох родовищ прогнозних ресурсів підземних вод призводить до скорочення їх запасів та погіршення якості води. Підземні води, навіть артезіанські, в багатьох регіонах за своєю якістю не відповідають нормативам як джерела водопостачання, що пов'язано не тільки з природними умовами їх формування, але й антропогенним чинником [10]. Відповідно до ст. 8 Водної директиви держави-члени повинні забезпечити реалізацію програм моніторингу хімічного і кількісного стану ґрунтових вод з метою встановлення послідовного всебічного нагляду за ними.

Висновки. Таким чином, впровадження європейських норм та законів у сфері використання підземних вод створить умови для їх ощадливого залучення та подальшого збереження для майбутніх поколінь.

Заходи, що потребують першочергового вирішення з метою покращення інвестиційного клімату у сфері користування підземними водами, мають включати:

1. Обов'язковий перегляд чинної системи платежів та зборів за кори-

стування підземними водними ресурсами з попередньою оцінкою:

- найбільш водоемних галузей народного господарства;
- галузей, пов'язаних з найбільшим забрудненням підземних вод, що видобуваються, або потенційними ризиками їх забруднення;
- системи пільгових умов користування підземними водами певними категоріями користувачів.

2. Проведення аудиту користувачів підземними водами (стратегічних горизонтів), включаючи особисті домогосподарства, на предмет:

- наявності свердловин, їх кількості, відповідності документації їх фактичним параметрам та технічного стану;
- відповідність параметрів їх експлуатації обсягу відповідних податків та зборів, що здійснюються водокористувачами;
- відповідність задекларованої водокористувачем сфери використання підземних вод фактичним умовам їх експлуатації.

3. Перегляд за європейськими стандартами в напрямі посилення відповідальності водокористувачів за забруднення підземних водних горизонтів.

4. Розробка прозорої системи використання коштів, отриманих за користування підземними водами, що включатиме європейські підходи до визначення першочергових напрямів та об'єктів для фінансової підтримки.

5. Створення системи спостереження з визначенням індикаторів ефективності фінансування певних заходів та програм з розвитку водогосподарського комплексу за рахунок вищезазначених податків.

6. Контроль використання залучених відповідними зборами коштів, створення системи відповідальності посадових осіб за цільове призначення фінансових ресурсів.

У свою чергу, прозора система зборів та подальшого цільового призначення коштів, а також моніторингу виконання природоохоронних заходів дозволить визначити найбільш актуальні напрями інвестування у сфері сталого використання та збереження підземних вод, оптимальну схему перерозподілу видатків між державним і місцевими бюджетами в рамках реалізації водоохоронних завдань. Розширення бази стягнення існуючих платежів та зборів за водокористування, а також удосконалення екологічного податку за скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти забезпечать додаткові бюджетні надходження, контроль за використанням яких дозволить справедливо розподілити їх, зокрема й на оздоровчі заходи щодо водних ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Закон України “Про охорону навколишнього природного середовища” (Відомості Верховної Ради України, 1991, № 41). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1264-12/print1479373398461232>.
2. Екологічна карта України. URL: <http://www.btn>.

kiev.ua/ua/ekologicheskaya-karta-kieva.html.

3. Закон України “Про основи національної безпеки України”. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15/print1479373398461232>.

4. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2014 році. К.: Міністерство екології та природних ресурсів України, ФОП Грінь Д.С., 2016. 205 с.

5. Вернадский В.И. Несколько слов о ноосфере. URL: vernadsky.lib.ru/e-texts/archive/noos.html.

6. Даль В. Толковый словарь живого велико-русского языка. URL: <http://slovardalja.net/>

7. Chandra A., Acosta J. Understanding community resilience in the context of national health security (RAND Working Papers, A Literature Review). URL: http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/working_papers/2010/RAND_WR737.pdf.

8. Маслоу А.Г. Мотивация и личность / пер. с англ. А.М. Татлыбаевой. СПб. : Евразия, 1999. 478 с.

9. Айзман Р.И., Петров С.В., Ширшова В.М. Теоретические основы безопасности жизнедеятельности. Новосибирск: АРТА, 2011. 208 с.

10. Даций О.І. Зростання якості життя як критерій дій української влади в умовах розвитку інформаційного суспільства // Публічне урядування. 2016. № 4 (5). С. 93-100.

References:

1. Ukraine. *Verkhovna Rada of Ukraine*. "About the protection of the environment". Web. 23 Jan. 2019. <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1264-12/print1479373398461232>>.

2. *Ecological map of Ukraine*. Web. 23 Jan. 2019. <<http://www.btn.kiev.ua/ua/ekologicheskaya-karta-kieva.html>>.

3. Ukraine. *Verkhovna Rada of Ukraine*. "On the Fundamentals of National Security of Ukraine". Web. 23 Jan. 2019. <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15/print1479373398461232>>.

4. National report on the state of the environment in Ukraine in 2014. Ministry of Ecology and Natural Resources of Ukraine, Kyiv: Grin D.S. 2016. Print.

5. Vernadskiy, V.I. *A few words about the noosphere*. Web. 23 Jan. 2019. <vernadsky.lib.ru/e-texts/archive/noos.html>.

6. Dal, V. *Explanatory dictionary of the living great-Russian language*. Web. 23 Jan. 2019. <<http://slovardalja.net/>>.

7. Chandra, A. and Acosta, J. *Understanding community resilience in the context of national health security (RAND Working Papers)*. Web. 23 Jan. 2019. <http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/working_papers/2010/RAND_WR737.pdf>.

8. Maslow, A. *Motivation and personality*. Sankt-Peterburg: Yevraziya, 1999. Print.

9. Ayzman, R.I., Petrov, S.V., and Shirshova, V.M. *Theoretical foundations of life safety*. Novosibirsk: ARTA, 2011. Print.

10. Datsii, O.I. "Growth of quality of life as a criterion for action of the Ukrainian authorities in the context of the development of an information society." *Public administration* 4 (5) (2016): 93-100. Print.